

ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ҲУҚУҚИИ ЖИҲАТЛАРИ

Правовые аспекты государственного управления

Тошматов Ш.

КИЧИК БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАПТИРИШДА СОЛИҚ СИЁСАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш орқали халқнинг турмуш даражасини яхшилаш, аҳолининг реал даромадларини ошириш ва бандчилигини таъминлашга энг муҳим устувор йўналишлардан бири сифатида қаралмоқда. Бу ҳақда Президентимиз И.А.Каримов Ўзбекистан Республикаси Конституциясининг 20 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида "Аҳоли фаровонлигини, унинг реал даромадларини ошириш, бандлик масаласини ечиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, фермерлик ҳаракатини янада ривожлантириш, давлат томонидан бериладиган аниқ, манзилли ижтимоий ёрдам тизимини такомиллаштириш каби вазифалар эътиборимиз марказида бўлиши лозим. Бир сўз билан айтганда, халқимизнинг "Меҳнатдан келса бойлик турмуш бўлар чиройлик" деган мақоли замирида мужассам бўлган ҳақиқатни ҳаётимиз тарзига айлантириш йўлида янги йилда ҳам катта-катта ишларни амалга оширишимиз зарур"лигини алоҳида таъкидлаб ўтди.

Давлатимиз раҳбари томонидан республикаимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг қуйидаги асосий шартлари белгиланган:

биринчидан, мамлакатимизнинг барча минтақаларида бизнесни ривожлантириш учун қулай ишчанлик муҳитини яратиш, тадбиркорлик, кичик ва хусусий бизнесга кенг эркинлик бериш, бюрократик тўсиқ ва говларни бартараф этиш бўйича зарур чора-тадбирларни амалга ошириш.

иккинчидан, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга соладиган қонун ҳужжатларини танқидий таҳдил қилиш. Бундан кўзланган мақсад эскирган, сунъий равишда ўйлаб чиқарилган ва кўпинча ҳеч кимга кераги бўлмаган чеклов ва таъқиқларни бартараф этиш, давлат ва назорат органларининг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятига асоссиз аралашувини кескин камайтириш.

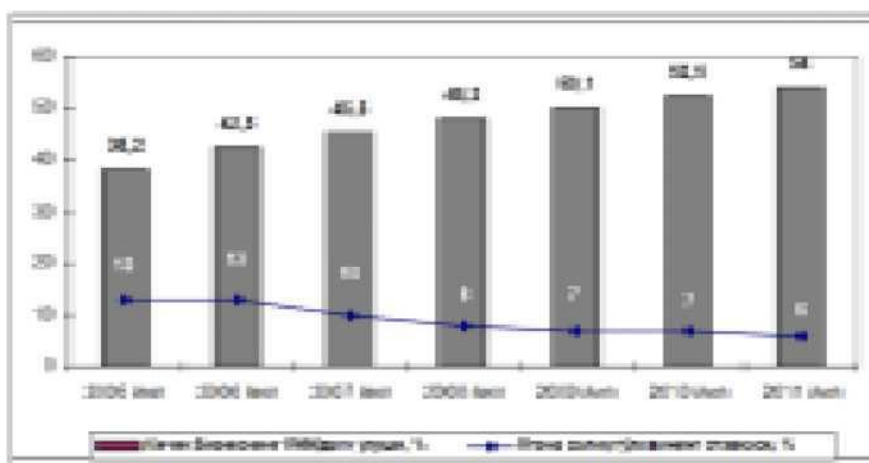
ТОШМАТОВ Шухрат Амонович, иқтисод фанлари доктори, профессор, Ўзбекистан Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси «Молиявий тизим ва ресурсларни бошқариш» кафедраси мудири.

учинчидан, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг кредитлар, хом ашё ресурслари, шунингдек, давлат харидлари тизимидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш.

тўртинчидан, кичик бизнеснинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун зарур ташкилий, ҳуқуқий, молиявий механизм ва шароитларни яратиш бериш.

Республикада сўнгги йилларда амалга оширилаётган ислохотлар самараси ўлароқ кичик бизнеснинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши йилдан-йилга ошиб бормокда. Жумладан, 2005-2011 йиллар давомида бу кўрсаткич 15,8 фоизли пунктга ошган. Бунда Ўзбекистан Республикаси Солиқ кодексининг 56-бобига² мувофиқ, кичик тадбиркорлик субъектлари учун татбиқ, этилган ягона солиқ, тўлови ставкаларининг пасайтирилиши катта роль ўйнамокда.

Кичик бизнеснинг ЯИМдаги улуши ва ягона солиқ, тўлови ставкасининг ўзгариш динамикаси³.

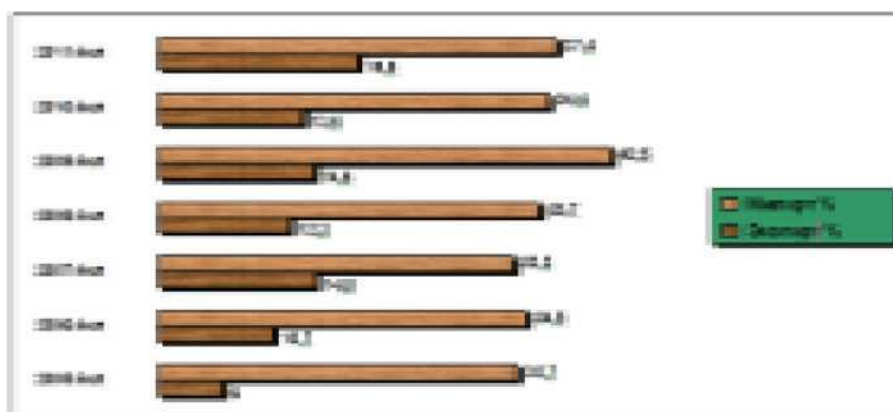
Охирги 5-7 йилда кичик бизнес субъектлари томонидан тўланадиган ягона солиқ, тўлови ставкаси 2 баробардан ошди, пасайтирилиб, кичик тадбиркорликнинг иқтисодий фаолиятини ривожлантириш мақсадида кўплаб солиқ, имтиёзлари жорий этилди. Тадбиркорларнинг ўз ишини ташкил этиш билан боғлиқ сарф-харажатлари сезиларли даражада камайди. Масалан, архитектура-режалаштириш топшириқ, тўпламларини олиш қиймати 4 баробар, лойиҳа-смета ҳужжатларини экспертизадан ўтказиш 2,5 баробар, кадастр ҳужжатларини расмийлаштириш қиймати эса 2 баробарга пасайтирилди. Шунингдек, 2011 йилда "Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили" Давлат дастурига мувофиқ, тадбиркорлик фаолиятини кенг ривожлантириш учун янада қулай бизнес-муҳитни яратиш бўйича комплекс чора-тадбирлар қабул қилинди. Жумладан, кичик тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва уларни муҳдндислик-коммуникация тармоқларига улаш тартиби сезиларли даражада соддалаштирилди, рўйхатга олиш учун давлат божи ставкаси икки баробарга қисқартирилди, кичик бизнесни давлат харидлари жараёнига кенг миқёсда жалб қилиш механизми ишлаб чиқилди.

Давлат назорати идораларининг кичик тадбиркорлик субъектлари молиявийҳўжалик фаолиятига аралашувини кескин камайитириш ҳамда уларнинг иқтисо

дий эркинлиги ва ҳуқуқдарини ҳимоя қилиш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқилди. Янги ташкил қилинган кичик корхоналар ва микрофирмаларда режали солиқ текширувларини ўтказиш муддати икки йилдан уч йилга узайтирилди. Солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида тўлаётган, шунингдек, ишлаб чиқаришнинг барқарор ўсиш суръатлари ва рентабеллигини таъминлаётган кичик тадбиркорлик субъектларида уч йил давомида солиқ, текширувларини ўтказиш тақиқланди. Солиқлар, божхона божлари ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш муддатларининг кечиктирилганлиги учун пеня миқдори учдан бир қисмга камайтирилди, кичик бизнес субъектларига текширувлар натижалари бўйича кўшимча ҳисобланган солиқ, ва бошқа мажбурий тўловларни, шунингдек, молиявий санкцияларни олти ой мобайнида тенг улушларда тўлаш ҳуқуқи берилди. 2012 йилда ҳам ушбу йўналишлардаги чора-тадбирлар давом этди. Хусусан, 2012 йилда "Тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисида"ги Қонуннинг янги таҳрири⁴ ва "Оилавий тадбиркорлик тўғрисида"ги Қонун қабул қилинди⁵, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Статистика, солиқ, молиявий ҳисоботларни, лицензияланадиган фаолият турларини ва рухсат бериш тартиб-таомилларини тубдан қисқартириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги⁶ ва "Ишбилармонлик муҳитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кенг эркинликлар бериш чоратадбирлари тўғрисида"ги⁷ Фармонлари қабул қилинди. Бунинг натижасида рухсат беришга оид 80 та тартиб-таомилни, шунингдек лицензияланадиган фаолият турларининг 15 таси бекор қилинди ва 2013 йининг 1 январидан бошлаб 11 та статистик ҳисоботлар, 12 турдаги солиқ, ҳисоботлари шакллари ва даврийлиги қисқартирилиши кўзда тутилган. Шунингдек, ихтиёрий равишда божхона декларацияларини, хўжалик судларига даъво аризалари ва солиқдарни "Интернет-банкнинг" тизими орқали масофадан туриб амалга ошириш ҳуқуқдар берилди ҳамда электрон тўловлардан фойдаланган кичик тадбиркорлик субъектларига хизмат кўрсатиш тарифларини 20 фоизга камайтириш тавсия этилди.

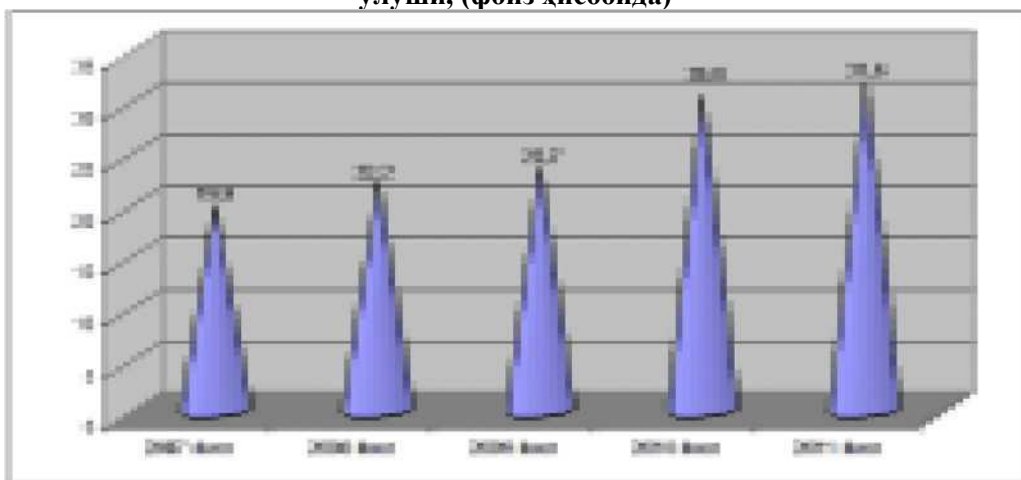
Республикамызда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар туфайли кичик бизнеснинг ялпи ички маҳсулотдаги улушининг ошишига мос равишда экспорт салоҳиятининг кўсалишига эришилмоқда.

Ташқи иқтисодий фаолиятда кичик тадбиркорлик субъектларининг улуши⁸ (фоиз ҳисобида)

Таҳлилларнинг кўрсатишича, 2008 йилда бошланган жаҳон молиявий инқирози таъсирида дунё бозорида экспорт қилинаётган товарларга бўлган талабнинг кескин қисқариши кичик бизнеснинг экспортдаги улуши пасайишига олиб келган, лекин шунга қарамай мамлакатимизда Инқирозга қарши чоралар дастурининг муваффақиятли амалга оширилиши натижасида кейинги йилларда кичик бизнеснинг экспортдаги улуши барқарор ўсиб борган. Импортдаги кичик бизнес улуши нинг ошиши ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник жиҳатдан янгिलाш учун олиб кирилаётган асбоб-ускуналар микдорининг ошиши ҳисобига юз берган. Бунинг яқдол исботи сифатида асосий капиталга йўналтирилган инвестицияларда кичик бизнес улушининг ошиб боришини келтиришимиз мумкин.

Асосий капиталга йўналтирилган инвестицияларда кичик тадбиркорликнинг улуши, (фоиз ҳисобида)⁹

Республикаимиз бўйича асосий капиталга йўналтирилган жами инвестициялардаги кичик тадбиркорлик субъектларининг улуши тахдид этилаётган даврда мунтазам ўсиб борганига гувоҳ бўламиз. Ушбу ҳолат мамлакатимизда амалга оширилаётган ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник жиҳатдан янгिलाш жараёнларида кичик бизнеснинг иштироки фаол эканлиги билан изоҳланади.

Кичик бизнес субъектлари соғлом иқтисодиётнинг муҳим элементи ҳисобланиб, бир қатор ҳаётий зарур вазифаларни бажаради. Бундай вазифалар қаторига рақобатни ривожлантириш, янги иш жойларини яратиш ва шу орқали аҳолининг бандлигини таъминлаш, турмуш тарзини яхшилаш, аҳолининг паст ва юқори даромадга эга бўлган қатламлари ўртасидаги тафовутни камайтириш кабиларни киритиш мумкин. Кичик бизнес

Ривожланаётган мамлакатларда солиқ, юқини камайтириш орқали тадбиркорлар учун ҳар жиҳатдан мақбул инвестицион муҳитни яратиш мақсадида энг қулай соҳликқа тортиш тизимини яратишга катта эътибор берилади.

субъектлари иқтисодий ўзгаришларга тез мослашувчан. Шу боисдан улар АҚШ, Ғарбий Европа мамлакатлари, Япония, жанубий-шарқий Осиё давлатларининг иқтисодий тараққиётида муҳим аҳамият касб этмоқда. Жаҳон тажрибаси шундан далолат берадики, хўжалик фаолиятида кичик бизнес субъектлари нечоғлик кўп эркинликка эга бўлсалар, бозорда рақобат муҳити шунчалик тез ривожланади.

Албатта, давлат бозор иқтисодиётига ўтиш даврида рақобат муҳитини яратишда фаол ёрдам бериши, эркин рақобатни ҳимоя қилувчи антимонопол сиёсат юргизиши ва тадбиркорлик фаолиятини солиқ сиёсати орқали рағбатлантириши зарур.

Мамлакатимизда ҳар томонлама қулай солиққа тортиш муҳитининг яратилиши иқтисодий тараққиётнинг гарови эканлиги назарий ва амалий жиҳатдан тасдиғини топган. Шунга қарамай, дунё мамлакатларида солиқ тўловчиларга солиқ солишнинг қулай шартлари яратилганлиги бўйича тадқиқ этилса, ҳар доим ҳам ривожланган давлатлар юқори рейтингни эгалламайди. PricewaterhouseCoopers (PWC) компанияси томонидан тайёрланган, Жаҳон банки ва халқаро молия корпорацияси ҳисоботларида эълон қилинган "Paying Taxes" рейтинги маълумотларига кўра, энг қулай солиқ тизими жорий этилган унта мамлакатлар жумласига қуйидагилар киради:

Энг қулай солиқ, тизими жорий этилган мамлакатлар¹⁰.

№	Мамлакат	Солиқ ставкаси	Солиқ тўловчи	Солиқ тўловчи
1	Австралия	15%	15%	15%
2	Бразилия	15%	15%	15%
3	Канада	15%	15%	15%
4	Дания	15%	15%	15%
5	Германия	15%	15%	15%
6	Исландия	15%	15%	15%
7	Ирландия	15%	15%	15%
8	Италия	15%	15%	15%
9	Япония	15%	15%	15%
10	Швейцария	15%	15%	15%

Бунда Малдива ороллари давлатида энг қулай солиққа тортиш тизими жорий этилганлигини кўришимиз мумкин. Ушбу давлатда бор-йўғи битта солиқ, тури жорий этилган бўлиб, унинг ставкаси 9,1 фоизни ташкил этади. Бир йилик солиқ, ларни ҳисоблаш ва тўлашга ярим соат вақт кетади. Қатарда ҳам битта солиқ, амал қилади, лекин бу давлатда солиқни расмийлаштириш ва тўлашга 36 соат вақт сарфлашга тўғри келади. Учинчи ўринни эгаллаб турган Гонконгда асосан фойда, кўчмас мулк ва иш ҳақидан олинадиган солиқдар мавжуд бўлиб уларнинг умумий ставкаси 24,2 фоизни ташкил этади.

Pricewaterhouse Coopers компанияси тадқиқотларининг кўрсатишича, энг содда солиқ, тизими Яқин Шарқ мамлакатларига тўғри келади, саноати ривожланган Европа мамлакатларида бирмунча мураккаб солиқ, тизимини кўришимиз мумкин. Европа давлатларидан Ирландия бу йўналишда бирмунча юқори ўринларни эгаллайди, ушбу давлатда 9 та солиқ, амал қилиб, солиқ, тўловчи бир йилда 76 соат вақтини солиқларни ҳисоблаб топшириш ва тўлаш учун сарфлайди, умумий солиқ, ставкаси 28,8 фоизга тенг.

Таҳлиллар иқтисодиёти ривожланган давлатларда солиқ тизимининг қулайлиги

жуда ҳам кўзга ташланадиган даражада эмаслигини кўрсатиб турибди. Масалан, ялпи ички маҳсулотнинг аҳоли жон бошига нисбатан ҳисоблаганда дунёда энг юқори ўринларни эгаллайдиган Швейцария 19-ўринни эгаллаган, Бельгия (64ўрин), Франция (66-ўрин) каби ривожланган давлатлар ҳам юқори поғонани эгаллашмаган. Россия 134-ўринни эгаллайди, солиқларни тўлаш учун 448 соат (ёки 56 иш куни) сарфланади. АҚШда ҳолат бирмунча яхшироқ 46-ўринда, бу давлатда солиқларни расмийлаштириш ва тўлаш учун 187 соат сарф этилади ҳамда умумий солиқ ставкаси 42,3 фоизни ташкил этади.

Шу билан бирга, ушбу жадвалнинг сўнгги ўринларини Украина ва Беларусь давлатлари эгаллаб турибди:

Қулай бўлмаган солиқ тизими жорий этилган мамлакатлар¹¹

№	Мамлакат	Жами солиқлар соати	Солиқ тўловчи сарф қиладиган вақт (йил давомида соати)	Маъмурий вақт (йил давомида соати)
172	Бразилия	99	848	58,6
173	Украина	99	848	58,6
174	Молдова	99	848	58,6
175	Грекия	99	848	58,6
176	Беларусь	112	1188	117,5
177	Беларусь	112	1188	117,5
178	Маъмурий Аҳборот Республикаси	112	1188	117,5
179	Корея	112	1188	117,5
180	Украина	112	1188	117,5
181	Беларусь	112	1188	117,5

Маълумотлардан Украинада жами 99 та солиқ, тўловлари амалда эканлиги ҳамда уларни ҳисоблаш ва тўлашга бир йилда 848 соат вақт кетиши ҳамда умумий солиқлар ставкалари йигиндиси 58,6 фоизни ташкил этишини кўришимиз мумкин. Энг охириги ўрин Беларусь давлатига тегишли бўлиб, ушбу давлатда жами 112 та солиқ ва мажбурий тўловлар амал қилади, бир йилга 1188 соат вақт солиқларни расмийлаштириш ва тўлашга сарфланади, солиқлар ставкалари йигиндиси 117,5 фоизни ташкил этган. Бундан олган даромаддан кўп солиқ тўланар экан, деган хулосага келмаслик керак, жадвалда амалда бўлган барча солиқларнинг ставкалари йигиндиси келтирилган. Лекин солиқ, тўловчилар ушбу солиқларнинг барчасини тўламайдилар, фаолият тури, солиқ, объекта ва солиққа тортиш тизимига мувофиқ, тўлаши зарур бўлган солиқларни тўлайди, холос.

Тадбиркорлик субъектларининг товар айланмасига мос равишда солиқ, маъмурчилиги ва ҳисоботларни тузиш учун сарфлайдиган харажатларининг қиёсий таҳлили мамлакатимизда бизнес юритишнинг ўзига хос хусусиятларини акс эттиради, Республикаимизда 5 миллион сўмдан кам бўлган тушумга эга бўлган корхоналар тушумнинг 15,6 фоизини солиқ маъмурчилиги ва ҳисоботларини амалга ошириш учун сарфлайди. Агар тадбиркорлик субъектининг тушуми 5 миллион сўмдан 50 миллион сўмгача бўлса, унинг 2,1 фоизи солиқ маъмурчилиги ва

хисоботларини амалга ошириш учун сарфланади. Агар тушум 50 миллион сўмдан 100 миллион сўмгача миқдорни ташкил этса 0,8 фоизини, 100 миллион сўмдан 1 миллиард сўмгача тушумга эга бўлган тадбиркорлик субъектларида 0,3 фоизи ва 1 миллиард сўмдан юқори тушумга эга бўлган юридик шахсларда 0,1 фоизини солик, маъмурчилиги ва ҳисоботларини амалга ошириш учун сарфланади. Ўзбекистонда солик, маъмурчилигига харажатларнинг регрессивлик даражаси бошқа мамлакатларникига нисбатан анча юқоридир. Масалан, Европа Иттифоқи мамлакатларида кичик бизнес субъектлари тушум ҳажмининг 2,6 фоизи солик, маъмурчилиги ва ҳисоботларни топшириш учун сарф этилса, Канадада 0,5 миллиондан 1 миллион канада долларигача тушумга эга бўлган корхоналарда 0,1 фоиз, 1 миллион канада долларидан юқори тушумга эга бўлган корхоналарда 0,06 фоиз миқдоридаги харажатлар мазкур йўналишга сарфланади¹². Бу ҳолат республикамизда солик, маъмурчилигини такомиллаштиришга кучли эҳтиёж мавжудлигини, айниқса товар айланмаси юқори бўлмаган кичик ва хусусий тадбиркорлик соҳаси учун бу жуда муҳимлигини кўрсатади. Айнан шу мақсадда, солик, ҳисоботлари 2013 йилдан бошлаб йирик корхоналарда 2,3 баробарга, кичик бизнес субъектларида 1,7 баробарга қисқариши кўзда тутилмоқда.

Жаҳон тажрибасига назар соладиган бўлсак, аксарият давлатларда кичик бизнес субъектларига нисбатан содда ва қулай солиққа тортиш тизими жорий этилган. Лекин ҳали дунёда кичик бизнес субъектларини аниқлашнинг ягона бир мезони ишлаб чиқилган эмас. 2005 йилдан бошлаб Европа комиссияси томонидан таклиф этилаётган микро, кичик ва ўрта корхоналар учун белгиланган мезонлар қуйидаги кўринишга эга.

Европа комиссиясининг тавсиясига кўра микро, кичик ва ўрта корхоналарни аниқлаш мезонлари¹³.

Мезонлар	Микро	Кичик	Ўрта
Математик рақамли солик	9 кишигача	49 кишигача	249 кишигача
Математик оборот	1 млн. евро	10 млн. евро	50 млн. Евро
Бизнес индустрия			49 млн. евро
Муштарийлар	25 йилдан ошми йўналиш қилиниш ёхуд евро-Европа қўрадаги кичик бизнес субъектлари ёки Европа қўрадаги кичик бизнес субъектлари		

Кўпгина ривожланган давлатлар аъзо бўлган иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотида (ИХТТ) микрофирмаларни аниқлашда 19 кишигача ишчилари бўлганлар тадбиркорлик субъектларига киритилади, 20 дан 99 кишигача ишловчилари бўлганлар кичик корхоналарга, 100 дан 499 кишигача бўлганлар ўрта корхоналарга, 500 кишидан кўп ишловчиларга эга бўлганлар йирик корхоналарга киритилади¹⁴. Кичик бизнес субъектларини миқдор кўрсаткичлари бўйича аниқлашнинг мақбул таснифлаш тизими қуйидаги жадвалда батафсил келтирилган:

Кичик ва ўрта корхоналарни миқдор кўрсаткичлари орқали аниқлашнинг турли хил вариантлари¹⁵

[illegible]

Тадқиқоти ишларининг натижалари келтирилган олимлар ёки мутахассислар кичик бизнес субъектларини аниқлашда асосан микдор кўрсаткичларидан фойдаланишган. Айрим муаллифлар (Бамбергер, Пьерси, Скоймал, Казис, Шлегельмилх, Бойл, Теривел) фақат ишчилар сони кўрсаткичини қўллашни таклиф этса, айримлари (Фиерхеллер, Каванах, Клиффард, Модiano, Ни-Чионна) фақат товар айланмаси кўрсаткичидан фойдаланишни тавсия этади, айрим муаллифлар (Мэйес, Ватти) бир неча кўрсаткичлардан фойдаланишни таклиф этади. Лекин республикамизда микрофирмалар ва кичик корхоналарни аниқлашга нисбатан татбиқ этилган мезонларнинг бир томонлама характерга эга эканлиги шундаки, улар ишловчиларни расмий равишда ишга қабул қилмасдан, нақд пулга савдо қилиш имкониятига эга бўлган корхоналар иш ҳақини бухгалтерияда акс эттирмай нақд пул тушуми ҳисобидан бериш орқали банкдан ташқари пул маблағлари айланмасини оширишига туртки бўлмоқда. Микрофирмалар ва кичик корхоналар учун татбиқ этилган мезонлар доирасининг кенгайтирилиши мазкур муаммони ҳал этишда ижобий натижаларни бериши мумкин.

Мамлакатимизда амалда бўлган солиқ қонунчилигига мувофиқ, микрофирма лар ва кичик корхоналар ягона солиқ, тўловини тўлашни назарда тутадиган солиқ, солишнинг соддалаштирилган тартибини ёки умумбелгиланган солиқлар тўлашни танлаш ҳукукига эга¹⁷. Соддалаштирилган солиққа тортиш тартибига кўра ягона солиқ, тўловини тўлаш механизмининг афзаллик ва камчиликлари куйидагича:

Кичик тадбиркорлик субъектлари томонидан ягона солиқ, тўлови тўлашнинг

Афзалликлар:	Камчиликлар:
Солиқ юртимиздаги таъбирларни баъзида тўғри вақт юртимизда қилиш	Бухгалтерия ҳисобини юритишда раёоннинг йўналиш
Солиқ маълумотларини қисқани	Тўловнинг солиқлар қўйилган маълумотлар (фискал)
Солиқ маълумотларини қисқани	Солиқларнинг баъзи
Солиқ маълумотларини қисқани	Давлат йўналишдаги таъбирларни қисқани
Солиқ маълумотларини қисқани	Ягона солиқ, тўлов тўловларини қисқани
	Тўлов маълумотларини қисқани

Маълумотлардан кўриниб турибдики, ягона солиқ, тўловини тўлаш тартиби қанчалик қулай бўлмасин, ўзига хос камчилик жиҳатлари ҳам мавжуд. Ягона солиқ, тўловини ҳисоблаш механизми соддалаштирилган сари хўжалик юритувчи субъектларда бухгалтерия ҳисобини юритиш сифати пасайиб боради. Чунки бундай солиқ, хўжалик юритувчи субъектдан мукамал бухгалтерия ҳисобини юритишни талаб этмайди. Булардан ташқари, ягона солиқ, тўловининг ялпи тушумдан ундирилиши солиқдарнинг адолатлилик принципини бузади, сабаби ягона солиқ, тўловини ҳисоблаш жараёнида корхонанинг харажатлари ҳисобга олинмайди. Шунингдек, ягона солиқ, тўловини тўлаш кичик тадбиркорлик субъектининг молиявий натижаларига боғлиқ бўлмай, кичик тадбиркорлик субъекти молиявий фаолиятини зарар билан якунлаган шароитда ҳам солиқ, ундирилади ҳамда умумбелгиланган тартибдаги сингари ўтган йилларда қўрилган зарарларни солиқ, солинадиган базадан чегириш имконияти мавжуд эмас.

Умумий хулоса қилинганда, мамлакатимизда солиққа тортиш нуқтаи назаридан кичик бизнес субъектлари учун қулай шароит яратилган. Махсус солиқ, режимлари кичик корхоналарни асосий солиқ, турларини тўлашдан озод қилиб, уларнинг фискал босимини пасайтирмакда, бироқ, "амалдаги солиқ, қонунчилигини танқидий нуқтаи назардан таҳлил қилиб, шу асосда уни янада соддалаштириш, солиқларни унификация қилиш, солиқюқини енгиллаштириш, солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш ва эркинлаштириш"¹⁸ зарур. Фикримизча, кичик бизнес субъектларини солиққа тортиш амалиётининг илғор хориж тажрибаси асосида куйидаги йўналишларда такомиллаштирилиши мақсадга мувофиқ:

- республикаимизда кичик бизнесни ривожлантириш йули билан аҳолини иш билан таъминлаш муаммоларини ҳал қилишда ҳам жиддий сифат ўзгаришлар кўзга ташланмокда. Ўта долзарб бўлган ушбу масалани ҳал этишда қишлоқ жойларда ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланувчи кичик бизнес субъектларини янги иш ўринларини ташкил этиш даражасига мутаносиб равишда ягона солиқ тўлови ставкаси бўйича табақалаштирилган пасайтирувчи коэффициентларни қўллаш;

- соддалаштирилган солиққа тортиш тизимини татбиқ этишда кичик бизнес субъектларини аниқлаш мезонларини табақалаштириш лозим. Илғор хориж тажрибасидан келиб чиқиб, кичик бизнес субъектларини аниқлаш мезонига ишловчилар сони билан бирга сотиш ҳажми бўйича қўшимча мезоннинг жорий этилиши солиқ юкининг адолатли тақсимланиши ва солиққа тортишнинг тенглик тамойилини мустаҳкамлашда муҳим қадам бўлади;

- янги ташкил этилган кичик бизнес субъектларини дастлабки икки йил давомида соддалаштирилган тартибда солиққа тортишда меъёрий микдорларни татбиқ, этмаслик мақсадга мувофиқ;

- кичик тадбиркорлик субъектларига маҳсулотнинг янги турларини ишлаб чиқариш учун инновацион, илмий тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишларига сарф қилинган харажатларни ягона солиқ, тўлови бўйича солиқ, солиш базасидан чегириш амалиётини жорий этиш зарур;

- кичик бизнес субъектларининг инвестицион фаоллигини солиқлар воситасида рағбатлантириш мақсадида ишлаб чиқаришни модернизациялаш натижасида маҳсулот ҳажмини оширишдан олинган даромаддан ягона солиқ, тўлови бўйича имтиёзларни қўллаш иқтисодий самара беради.

Манбалар ва адабиётлар:

1. Каримов И.А. "Инсон манфаати, ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш — бизнинг бош мақсадимиздир". O'zbekiston ovozi. 2012 йил, 8 декабрь. 3-бет.
2. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ, кодекси: Расмий нашр Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, Т.: Адолат, 2010. 351 б.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тайёрланган.
4. "Тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисида"ги Қонуннинг янги таҳрири. Т.: Ўзбекистон Республикасининг 02.05.2012 йилдаги ЎРҚ-328 сон Қонуни билан тасдиқдаш.
5. "Оилавий тадбиркорлик тўғрисида"ги қонун Ўзбекистон Республикасининг 24.04.2012 йилдаги ЎРҚ-327 сон Қонуни билан тасдиқдаш.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 16.07.2012 йилдаги №ПФ-4453 сонли Фармони.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 18.07.2012 йилдаги №ПФ-4455 сонли Фармони.
8. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тайёрланган.
9. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тайёрланган.
10. <http://www.amondsmith.ru/press-raschet2009.01-pro-obzor>. Amond & Smith Ltd в средствах массовой информации. Самые удобные налоговые системы мира.
11. <http://www.amondsmith.ru/press-raschet2009.01-pro-obzor>. Amond & Smith Ltd в средствах массовой информации. Самые удобные налоговые системы мира.
12. Ўзбекистон тадбиркорлик субъектларининг солиқ, маъмуриятчилиги ва ҳисоботларга дойр харажатлар. 2010 й. Халқаро молия корпорацияси. 10-6.
13. Европа. Журнал.Специальный выпуск, 2004. № 8. С.11.
14. Лапуста М.Г. Старостин Ю.Л. Малое предпринимательство: учебник. М.: ИНФРА-М, 2007. С.7.
15. Гурьянов П.А. Критерии определения размеров малого и среднего бизнеса // Экономика, предпринимательство и право. 2011. №10, С. 5.
16. Ушбу мезонга жавоб бермайдиган (кам бўлган) корхоналар кичик корхоналарга киритилади.
17. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ, кодексининг 351 -моддаси. Расмий нашр Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. Т.: Адолат, 2010. 353 б.
18. Каримов И.А. Узбек халқи ҳеч қачон, ҳеч кимга қарам бўлмайди. Т.: Ўзбекистон, 2005. 219 б.